

І. А. Чайковський,
аспірант, Поліський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-1899-8380>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.7.169

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗЕРНО-ПРОДУКТОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

І. Chaikovsky,
Postgraduate student, Polissia National University

DIVERSIFICATION OF ACTIVITIES OF ENTERPRISES OF THE GRAIN AND FOOD SUBCOMPLEX OF UKRAINE AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH

У статті досліджено сутність категорії диверсифікації діяльності підприємств зерно-продуктового підкомплексу України як важливого фактору зниження ризиків та підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу, розширення асортиментного ряду продукції, вертикалізації діяльності підприємств задля збільшення доданої вартості товару на кожному етапі його виробництва. Економічна стійкість підприємств багато в чому може бути забезпечена за рахунок впровадження процесів диверсифікації діяльності, перехід від вирощування зернових як монокультури до вирощування та продажу зерна різних видів, використання власної сировинної бази для виробництва продуктів переробки: борошна, висівку, макаронних виробів. У статті проведено аналіз останніх публікацій науковців, зокрема матеріалів конференцій, присвячених проблемам та перспективам диверсифікації діяльності підприємств зерно-продуктового підкомплексу. Узагальнено досвід зарубіжних країн у питанні державної підтримки логістичних операцій та переробних підприємств. У ході дослідження проведено SWOT-аналіз, визначено сильні та слабкі сторони диверсифікації діяльності підприємств в сучасних умовах, надано практичні рекомендації щодо симбіозу заходів приватного бізнесу і держави для виходу на міжнародні ринки та перспективи збільшення експорту продукції з високою доданою вартістю.

Ключовим фактором при впровадженні процесу диверсифікації є ефективне використання усіх наявних у підприємства ресурсів для отримання підприємствами зерно-продуктового підкомплексу максимальної вигоди. Окремо досліджено сучасні програми грантового та банківського фінансування переробної галузі, враховані думки та напрацювання експертів за матеріалами конференцій. Досліджено показники експорту продуктів переробки зерна, проаналізовано практику та досвід країн щодо розміщення сучасних переробних підприємств, впровадження високотехнологічних та інноваційних розробок як ключовий напрям для отримання економічного ефекту. У процесі дослідження сформовано практичні рекомендації для впровадження процесу диверсифікації діяльності підприємств зерно-продуктового підкомплексу з метою підвищення їх експортної орієнтації.

The article explores the essence of the category of diversification of activities of enterprises of the grain-food subcomplex of Ukraine as an important factor in reducing risks and increasing the efficiency of resource potential use, expanding the range of products, verticalization of enterprises' activities in order to increase the added value of the product at each stage of its production. The economic sustainability of enterprises can be largely ensured by implementing processes of diversification of activities, transition from growing cereals as a monoculture to growing and selling grains of various types, using their own raw material base for the production of processed products: flour, bran, pasta. The article analyzes the latest publications of scientists, in particular conference materials, devoted to the problems and prospects of diversification of activities of enterprises of the grain-food subcomplex. The experience of foreign countries in the issue of state support for logistics operations and processing enterprises is summarized. The study conducted a SWOT analysis, identified the strengths and weaknesses of the diversification of enterprises' activities in modern conditions, and provided practical recommendations on the symbiosis of private business and state measures to enter international markets and the prospects for increasing exports of products with high added value.

A key factor in implementing the diversification process is the effective use of all resources available to the enterprise to obtain maximum benefit from the enterprises of the grain and product subcomplex. Modern grant and bank financing programs for the processing industry were separately studied, the opinions and achievements of experts based on conference materials were taken into account. Export indicators of grain processing products were studied, the practice and experience of countries in the placement of modern processing enterprises, the introduction of high-tech and innovative developments as a key direction for obtaining an economic effect were analyzed. In the process of research, practical recommendations were formed for implementing the process of diversification of the activities of enterprises of the grain and product subcomplex in order to increase their export orientation.

*Ключові слова: диверсифікація діяльності, маркетинговий рік, інновації, SWOT-аналіз, експорт.
Key words: diversification of activities, marketing year, innovations, SWOT analysis, export.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Стратегія урізноманітнення діяльності підприємств є конкурентною стратегією, направленою на розширення асортименту товару (послуг), створення нових товарів з метою задоволення потреб різноіменних груп покупців шляхом вдосконалення технології виробництва. Сучасні умови господарювання потребують дослідження процесу диверсифікації діяльності окремо для підприємств зерно-продуктового підкомплексу, як основного напрямку в розвитку аграрного виробництва. Військовий стан ускладнює функціонування логістичних ланцюгів, що потребує додаткового вивчення діяльності підприємств зерно-продуктового підкомплексу. Тому в мінливих умовах нестабільного зовнішнього конкурентного середовища є необхідність поглибленого дослідження горизонтального, вертикального та концентричного напрямку впровадження диверсифікації з метою мінімізації ризиків при використанні фінансових, трудових, земельних та виробничих ресурсів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців, диверсифікація діяльності підприємств розглядається як процес та як стратегія урізноманітнення їх

функціонування, з метою мінімізації ризиків та підвищення прибутковості в умовах нестабільного зовнішнього ринкового середовища, глобалізації процесів в економіці та наявності різних динамічних змін на внутрішньому ринку. На думку М.О.Багорки процес впровадження стратегії диверсифікації має відповідати певному алгоритму на основі теоретико-методологічного підходу: від аналізу ефективності діючого бізнес-портфелю до визначення найбільш сприятливих стратегій диверсифікації, оцінки ефективності їх впровадження [1]. Так, згідно з дослідженнями науковців, зокрема Є. І. Богуславського, більш ефективно використання основних виробничих фондів, покращення їх використання шляхом впровадження диверсифікації діяльності підприємств є головним чинником, спрямованим на зниження собівартості продукції, підвищення рентабельності без залучення додаткових інвестицій у відтворення основних фондів [2]. На думку М.В.Вовк основним шляхом прискорення розвитку сільського господарства є диверсифікація у бік виробництва високотоварних культур [3]. Згідно досліджень А.О.Сітковської диверсифікація в сільському господарстві включає диверсифікацію виробництва як при випуску нових видів продукції, створення переробних цехів, так і розвиток невиробничих галузей сфери послуг, зокрема туризму [4].

Згідно досліджень А. Д. Чикуркової диверсифікацію слід розглядати не лише як зміну асортименту про-

Рис. 1. Вибір напрямку диверсифікації для зерно-продуктових підприємств

Джерело: сформовано автором.

дукції, а й як можливість повної переорієнтації ринків збуту, розподілу ризиків та зниження залежності від циклічності бізнес процесів [5]. Дані дослідження проводились для сільського господарства в цілому, проте є потреба застосувати вузькоспеціалізований підхід до вивчення процесу диверсифікації окремо для підприємств зерно-продуктового підкомплексу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Суть дослідження полягає в узагальненні підходів та вибір напрямів диверсифікації діяльності для зерно-продуктових підприємств України, враховуючи досвід зарубіжних країн, який ґрунтується на впровадженні інновацій в основне виробництво, перехід від підприємництва, орієнтованого на продаж зерна до продажу продуктів його переробки. Існує потреба визначення за допомогою SWOT аналізу сильних і слабких сторін процесу диверсифікації, пов'язаного з вертикальним напрямом урізноманітнення діяльності для зерно-продуктових підприємств: виробництво борошна, висівки, макаронних виробів. Окремо слід провести аналіз регуляторної політики ринків продуктів перероб-

ки зерна, систематизувати досвід зарубіжних країн у цьому питанні та сформувати рекомендації для підприємств України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах нестабільності як на внутрішньому та зовнішньому ринках для зерно-продуктових підприємств на перший план для керівників даних господарюючих об'єктів виходить необхідність впровадження заходів з

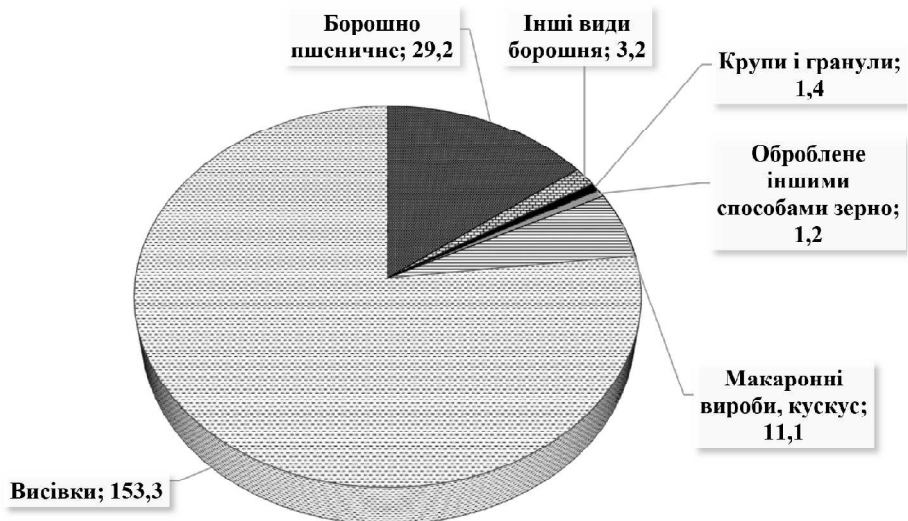

Рис.2. Експорт продуктів переробки зерна за 5 місяців (липень-листопад) 2024—2025 маркетингового року

Джерело: систематизовано та узагальнено на основі [7, 11].

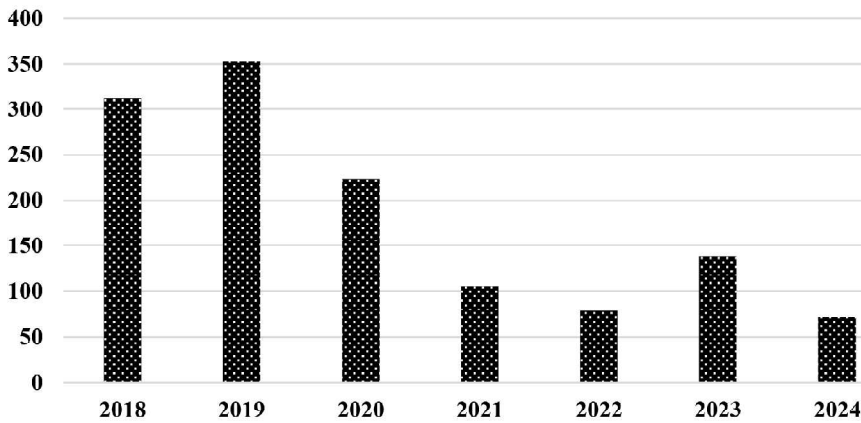

Рис. 3. Експорт борошна з України, тис. тонн

Джерело: сформовано на основі [9].

диверсифікації діяльності, спрямованих на найбільш повне використання наявних у підприємства ресурсів. Дана мета дозволяє підприємствам досягти максимальної економічної вигоди без залучення сторонніх інвестицій, шляхом перерозподілу фінансових, трудових, виробничих ресурсів на підприємстві. Головним пріоритетом для зерно-продуктових підприємств є експортно-орієнтований підхід при здійсненні своєї збутової діяльності. Сучасні умови діяльності підприємств змушують частину вирощеного зерна експортувати автомобільним транспортом, оскільки портова інфраструктура заблокована введенням в Україні військового стану.

Даний підхід з продажу тільки лише вирощеного зерна робить Україну сировинно-орієнтованою країною, в той час як у світі є приклади країн, зокрема Туреччини, як країни, яка, вирощуючи власне та закуповуючи зерно в інших країнах, здійснює його переробку та реалізацію борошна як готового продукту. При запровадженні даного ланцюга реалізації продукції переробник на кожному етапі забезпечує зростання доданої вартості. Регуляторна політика держави направлена на створення максимально сприятливих умов для переробних підприємств. Рекомендований підхід у ви-

борі напряму диверсифікації залежить від наявності у підприємства ресурсів (Рис. 1).

Найбільш перспективним є вибір вертикального напряму диверсифікації, при якому підприємства зерно-продуктового підкомплексу могли б використовувати власну зернову сировинну базу для виробництва продуктів його переробки. Для більш повного дослідження сучасного стану передумов проведення диверсифікації слід дослідити статистичні дані, щодо експортних показників підприємств зерно-продуктового підкомплексу, оскільки перехід до переробного вектору має бути поступовим.

За даними спілки борошномелів України за 5 місяців 2024/2025 маркетингового року Україна експортувала 29,2 тис. тон пшеничного борошна, що майже вдвічі поступається темпам експорту за аналогічний період попереднього сезону [7]. Понад 60% експортованого у 2024/2025 маркетинговому році пшеничного борошна перевезено з допомогою автомобільного транспорту. Експорт борошна пшеничного та інших видів продукції переробки зерна подано на діаграмі (Рис. 2).

За даними Державної митної служби, протягом липня-січня 2024/25 маркетингових років, показник експорту борошна пшеничного склав близько 40,4 тис. тонн. При цьому 17 тис. тонн було експортовано до Європейського Союзу, 12,4 — тис. тонн до Молдови, 8,1 тис. тонн до Палестини, 1,5 тис. тонн — до Ізраїлю [8]. Враховуючи логістичну складову 27 країн Європейського Союзу є найбільш пріоритетними для України. Одним з найвищих експортних показників щодо переробної продукції зерна є висівки, де на долю Туреччини припадає 2/3 всього експорту, що пов'язано з активним розвитком тваринництва у цій країні та високими закупівельними цінами на висівки. Проблемним фактором у доставці продуктів переробки зерна залишаються високі логістичні затрати для України через закриття портів, тому й експорт борошномельної продукції 2024 р. склав 71,7 тис. тонн, що на 48% менше за показник 2023 року [9] (Рис. 3).

З метою стимулювання експорту зерна та продуктів його переробки слід запровадити державну підтримку при організації маркетингового ланцюга, тому що у 2025 прогнозованому році виробники матимуть проблеми пов'язані з підвищенням вартості транспортних робіт, основних виробничих ресурсів, зростанням конкуренції на зовнішніх ринках. За матеріалами конференції "Хлібопекарський бізнес 2024" в подальшому для підприємств зернової галузі можливе злиття або поглинання підприємств. Головними чинниками

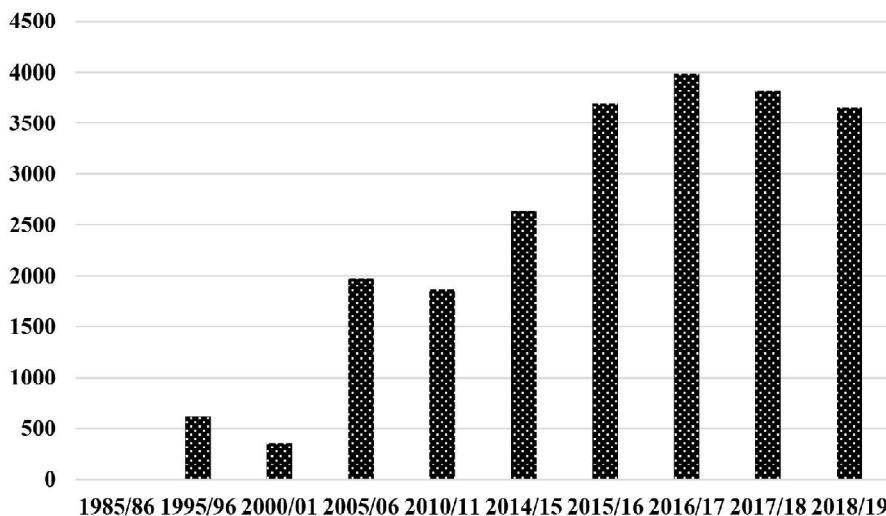

Рис. 4. Динаміка експорту борошна пшеничного з Туреччини, тис. тонн на рік

Джерело: сформовано на основі [13].

збільшення обсягу експортованих продуктів переробки зерна є модернізація виробництва та автоматизація обладнання [10].

Для порівняння наведено динаміку зростання експорту борошна в Туреччині (Рис 4).

Експорт турецького борошна станом на кінець 2024 року становить 3 млн т, що в ціновому еквіваленті сягає \$1,5 млрд. Головною складовою успіху Туреччини є продумана державна політика, адже усі млини в даній країні є приватними [12]. Узагальнивши практику та досвід ведення переробного зернового господарства в Туреччині слід створити рекомендації для впровадження в Україні (Табл. 1).

При виборі вертикального напрямку диверсифікації, варто оцінити сильні та слабкі сторони даного виду диверсифікації для підприємств зерно-продуктового підкомплексу, можливості і загрози за допомогою SWOT-аналізу (Табл. 2).

Згідно матеріалів міжнародної конференції "Агрореробка: фінансування та інвестиції — 2025" на ринку є широкий спектр фінансових проєктів, які можуть компенсувати в Україні дефіцит фінансування після призупинення грантових програм USAID. Протягом 2024 року держава надала підтримку українському аграрним виробникам на суму 35 млрд грн, що забезпечило додатковий приріст ВВП на 88 млрд грн [6]. Основними механізмами підтримки є: часткова 25% від суми покупки компенсація вартості української техніки, компенсація 15% енергетичного обладнання, програма "Доступні кредити від 5 до 9%, державне часткове повернення споживачу в Україні за купівлю вітчизняних товарів, гранти на переробку на суму до 8 млн грн [6]. Окремим напрямом державної підтримки має бути стимулювання аграрного маркетингу через навчання кадрів.

Отже, обираючи вертикальний напрям диверсифікації, керівники підприємств отримують синергетичний ефект у вигляді додаткового прибутку від діяльності уже декількох галузей. Рекомендованим підходом є поступовий перехід від вирощування базових культур до розширення асортименту видів зерна на продаж, створення переробних підприємств, орієнтованих на внутрішній та зовнішній ринки, проведення незв'язаної диверсифікації діяльності підприємств. Впровадження ж зв'язаної диверсифікації, пов'язане з декількома галузями бізнесу, є більш складним, що потребує висококваліфікованого управління підприємством, поліпшення кадрового забезпечення на рівні підприємства та структурних підрозділів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Досліджуючи підходи до впровадження процесів диверсифікації для підприємств зерно-продуктового підкомплексу, слід виокремити вибір вертикального напрямку урізноманітнення діяльності, при якому вирощене зерно є сировиною для кінцевого продукту його

Таблиця 1. Практика та досвід Туреччини для впровадження процесів диверсифікації підприємств зерно-продуктового підкомплексу в Україні

Необхідні дії в процесі впровадження диверсифікації	Напрямок
Інвестиції в нові млини, модернізація вже існуючих млинів, пошук грантових рішень, приватних інвестицій, зниження ставки по кредитуванню банками.	Інвестиції та інновації
Інвестиції в будівництво млинів поблизу портової інфраструктури та поблизу кордонів з країнами ЄС, Співпраця з місцевими адміністраціями щодо заохочення створення індустріальних переробних парків з урахуванням логістичних можливостей регіону.	Будівництво переробних підприємств
Створення торговельної мережі із закордонними країнами, робота з контрагентами не тільки по передплаті, а й з відстрочкою платежу. Міжурядова робота для заохочення співпраці приватних переробників й покупців.	Залучення нових покупців
Субсидування логістичних витрат переробним підприємствам.	Державна підтримка
Фінансування державою дослідницьких проєктів в університетах через грантові програми, розширення та створення науково дослідницьких лабораторій, програми професійного навчання фахівців борошномельної промисловості, переходу насіннєвої галузі від державних до приватних виробників сертифікованого насіння.	Насіннєва галузь
Пошук інвестиції щодо розробки та впровадження передових технологій в борошномельне обладнання.	Виробництво обладнання
Розробка програми субсидування з вирощування зернових культур відповідно до кліматичних зон, підтримка використання сертифікованого насіння, обладнання.	Фінансова державна підтримка

Джерело: сформовано автором.

Таблиця 2. SWOT-аналіз сильних та слабких сторін вертикального напрямку диверсифікації зерно-продуктових підприємств

Сильні сторони вертикального напрямку диверсифікації	Слабкі сторони вертикального напрямку диверсифікації
Відкриття переробних підприємств на власній сировинній базі дозволяє зберегти додану вартість на кожному етапі виробництва та збуту	Брак фінансових коштів для закупівлі промислового борошномельного обладнання
Організація збутових торговельних структур	Відсутність швидкого синергетичного результату
Створення виробничих структурних підрозділів, що можуть надавати різні аутсорсингові послуги	Відсутність доступу до сучасних технологій, якісного насіннєвого матеріалу, висока вартість закордонного обладнання
Можливості	Загрози
Акумуляція джерел стійких фінансових надходжень	Складність управління підприємством зростає
Зниження ризиків від циклічності бізнесу	Відсутність кваліфікованих кадрів та маркетингових знань
Найбільш повне використання усіх виробничих, фінансових ресурсів	Відсутність сприятливої державної політики щодо субсидування переробних підприємств

Джерело: сформовано автором.

переробки. Реалізація готових виробів має бути пріоритетним напрямом переходу зернових підприємств на ринкові рейки експортно-орієнтованого бізнесу. При здійсненні такого переходу керівники підприємств мають проаналізувати сильні та слабкі сторони процесу диверсифікації при прийнятті управлінських рішень. Кінцевою метою процесу диверсифікації стане найбільш повне використання наявних ресурсів та залучення інвестицій у модернізацію обладнання. Практика та досвід Туреччини показує те, що провідною роллю у підтримці виробників продуктів переробки зерна є держава, яка має субсидувати певні процеси, зокрема вартість логістичних послуг, зробити доступ товаровиробників до високотехнологічного борошномельного інноваційного

обладнання, доступ до доступних систем кредитування.

Подальшого дослідження потребує динаміка показників економічної ефективності, що були досягненні в результаті впровадження вертикального напрямку диверсифікації в контексті отриманого синергетичного ефекту підприємствами зерно-продуктового підкомплексу. Побудова диверсифікаційної моделі та ефект отриманий від її впровадження є перспективними напрямками подальших наукових досліджень.

Література:

1. Багорка М.О. Диверсифікація як фактор підвищення ефективності діяльності підприємств в сучасних умовах / М. О. Багорка, І. А. Білоткач // Інвестиції: практика та досвід. — 2009. — № 10. — С. 17—21.

2. Богуславський Є. І. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва / Є. І. Богуславський, О. В. Горяник // Агросвіт. — 2016. — №8. — С. 40—47.

3. Вовк М.В., Стибель Р.І. Диверсифікація діяльності сільськогосподарських підприємств як основа розвитку галузі. Науковий вісник ЛНУВМБ імені С.З. Гжицького. Серія: Економічні науки, 2024, т. 26, № 104.

4. Сітковська А. О. Диверсифікація виробництва як напрямок стратегічного розвитку аграрного підприємства [Електронний ресурс] / А. О. Сітковська, М. А. Полегенька, Д. В. Бородей // Інвестиції: практика та досвід. — 2024. — № 2. — С. 111—114.

5. Чикуркова А.Д., Юр'єв В.В. Теоретичні аспекти розвитку диверсифікації діяльності сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. № 21—22, 2021. С. 80—86.

6. Агрпереробка та фінанси: як бізнес залучає гранти, інвестиції та кредити. Спілка "Борошномели України". 2025. URL: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/agropererobka-ta-finansi-yak-biznes-zaluchae-granti-investitsiji-ta-kredit>.

7. Експорт зерна, борошна та круп з України у 2024/25 МР.: Спілка борошномели України. 2024. URL: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/eksport-zerna-boroshna-ta-kруп-z-ukrajini-u-2024-25-mr>.

8. Основним ринком збуту українського пшеничного борошна у поточному сезоні є країни ЄС. Спілка "Борошномели України". 2025. URL: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/osnovnim-rinkom-zbutu-ukrajinskogo-pshenichnogo-boroshna-u-potochnomu-sezoni-e-krajini-es>.

9. Підсумки 2024 року для борошномельної галузі України. Журнал АПК Інформ. 2025. URL: <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1546672>.

10. Ринок борошна та основні тренди 2024 року. Журнал харчові технології. 2024. URL: <https://harch.tech/2024/02/27/rynok-boroshna-ta-osnovni-trendy-2024-roku/>.

11. Ринок продуктів переробки зерна, яке місце посідає Україна. Журнал Agro Portal. 2024. URL: <https://agroportal.ua/publishing/infografika/rinok-produktiv-pererobki-zerna-yake-misce-posidaye-ukrajina>.

12. Туреччина заробляє на експорті борошна \$1.5 млрд. Журнал Agro Portal. 2023. URL: <https://agroportal.ua/news/mir/turechchina-zaroblyaye-na-eksporti-boroshna-1-5-mlrd>.

13. Чому Україна не Туреччина на світовому ринку борошна. Спілка "Борошномели України". 2020. URL: <https://ukrmillers.com/tema/chomu-ukrajina-neturechchina-na-svitovomu-rinku-boroshna-sergij-sakirkin>.

References:

1. Bahorka, M.O. and Bilotkach, I.A. (2009), "Diversification as a factor in increasing the efficiency of enterprises in modern conditions", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp. 17—21.

2. Bohuslavskiy, E. and Goryanik, O. (2016), "Diversification of agricultural production", *Agrosvit*, vol. 8, pp. 40—47.

3. Vovk, M.V. and Stybel', R.I. (2024), "Diversification of agricultural enterprises as the basis for the development of the industry", *Naukovyj visnyk LNUVMB imeni S.Z. Gzhyts'koho. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 26, no. 104.

4. Sitkovs'ka, A.O. Polehen'ka, M.A. and Borodej, D.V. (2024), "Diversification of production as a direction of strategic development of an agricultural enterprise", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 2, pp. 111—114.

5. Chyurkova, A. and Yurev, V. (2021), "Theoretical aspects of the development of diversification of agricultural enterprises", *Agrosvit*, vol. 21—22, pp. 80—86.

6. Union "Millers of Ukraine" (2025), "Agroprocessing and finance: how business attracts grants, investments and loans", available at: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/agropererobka-ta-finansi-yak-biznes-zaluchae-granti-investitsiji-ta-kredit> (Accessed 05 March 2025).

7. Union "Millers of Ukraine" (2024), "Export of grain, flour and cereals from Ukraine in 2024/25 MY", available at: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/eksport-zerna-boroshna-ta-kруп-z-ukrajini-u-2024-25-mr> (Accessed 05 March 2025).

8. Union "Millers of Ukraine" (2025), "The main market for Ukrainian wheat flour in the current season is the EU countries", available at: <https://ukrmillers.com/novini-galuzi/osnovnim-rinkom-zbutu-ukrajinskogo-pshenichnogo-boroshna-u-potochnomu-sezoni-e-krajini-es> (Accessed 05 March 2025).

9. Zhurnal APK Inform. (2025), "Results of 2024 for the flour milling industry of Ukraine", available at: (Accessed 05 March 2025) <https://www.apk-inform.com/uk/exclusive/topic/1546672>.

10. Kharchovi tekhnolohii. (2024), "Flour market and main trends in 2024", available at: <https://harch.tech/2024/02/27/rynok-boroshna-ta-osnovni-trendy-2024-roku/> (Accessed 05 March 2025).

11. Agro Portal. (2024), "The market for grain processing products, what place does Ukraine occupy", available at: <https://agroportal.ua/publishing/infografika/rinok-produktiv-pererobki-zerna-yake-misce-posidaye-ukrajina> (Accessed 05 March 2025).

12. Agro Portal. (2023), "Turkey earns \$1.5 billion on flour exports", available at: <https://agroportal.ua/news/mir/turechchina-zaroblyaye-na-eksporti-boroshna-1-5-mlrd> (Accessed 05 March 2025).

13. Union "Millers of Ukraine" (2020), "Why Ukraine is not Turkey in the world flour market", available at: <https://ukrmillers.com/tema/chomu-ukrajina-neturechchina-na-svitovomu-rinku-boroshna-sergij-sakirkin> (Accessed 05 March 2025).

Стаття надійшла до редакції 12.03.2025 р.